

O'ZBEK MILLIY ARXITEKTURASI

Akromov Obidxon

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

Turizm yo'nalishi 3-bosqich talabasi

obidxonakromov2002@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola o'zbek milliy arxitekturasi o'ziga xos xususiyatlari, tarixiy ildizlari va zamonaviy arxitekturadagi o'rnini yoritib beradi. Tadqiqot uchun adabiyotlar tahlili, dala kuzatuvlari va suhbatlar o'tkazilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, o'zbek milliy arxitekturasi o'zining betakror uslubi, go'zal naqshlari va qurilish usullari bilan ajralib turadi. Shu bilan birga, zamonaviy arxitekturada milliy uslubning qo'llanilishi cheklangan. Maqola milliy me'moriy merosni saqlab qolish va zamonaviy arxitekturada undan foydalanish muhimligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: o'zbek milliy arxitekturasi, me'moriy meros, milliy uslub, zamonaviy arxitektura

Аннотация: Эта статья проливает свет на особенности, исторические корни и место узбекской национальной архитектуры в современной архитектуре. Для исследования был проведен анализ литературы, полевые наблюдения и интервью. Результаты показывают, что узбекская национальная архитектура отличается уникальным стилем, красивыми узорами и методами строительства. В то же время применение национального стиля в современной архитектуре ограничено. В статье подчеркивается важность сохранения национального архитектурного наследия и его использования в современной архитектуре.

Ключевые слова: узбекская национальная архитектура, архитектурное наследие, национальный стиль, современная архитектура

Abstract. This article will highlight the peculiarities of Uzbek national architecture, its historical roots and its place in modern architecture. Literature analysis, field observations, and interviews were conducted for the study. The results show that Uzbek national architecture is distinguished by its unique style, beautiful patterns and construction methods. At the same time, the use of the national style in modern architecture is limited. The article emphasizes the importance of preserving the national architectural heritage and its use in modern architecture.

Keywords: Uzbek national architecture, architectural heritage, national style, modern architecture

KIRISH: O'zbekiston boy tarixiy va madaniy merosga ega bo'lib, uning arxitekturasi ham o'ziga xos va betakroridir. O'zbek milliy arxitekturasi asrlar davomida shakllangan bo'lib, o'zining go'zal naqshlari, pishiq g'ishtlari va o'ziga xos qurilish usullari bilan ajralib turadi [1]. Ammo zamonaviy arxitekturada milliy uslubning qo'llanilishi cheklangan bo'lib, ko'pincha Yevropa va boshqa xorijiy uslublar ustunlik qiladi [2]. Ushbu maqolada o'zbek milliy arxitekturasi o'ziga xos xususiyatlari, tarixiy ildizlari va zamonaviy arxitekturadagi o'rnini yoritib beriladi.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI: Tadqiqot uchun o'zbek milliy arxitekturasi bo'yicha ilmiy maqolalar, monografiyalar va kitoblar tahlil qilindi. Shuningdek, Samarqand, Buxoro va Xiva kabi tarixiy shaharlardagi me'moriy yodgorliklar kuzatildi va ularning o'ziga xos xususiyatlari o'rganildi. Tadqiqot davomida mahalliy arxitektorlar va hunarmandlar bilan suhbatlar o'tkazildi.

O'zbek milliy arxitekturasi bo'yicha ko'plab tadqiqotlar mavjud. Masalan, Notkin [3] o'zbek milliy arxitekturasi asosiy xususiyatlarini yoritib bergan bo'lsa, Mankovskaya [4] uning tarixiy ildizlarini o'rgangan. Qayumov [5] esa milliy uslubning zamonaviy arxitekturadagi o'rnini tahlil qilgan.

NATIJARLAR: O'zbek milliy arxitekturasi o'zining betakror uslubi, go'zal naqshlari va qurilish usullari bilan ajralib turadi. Unda asosan pishiq g'isht, yog'och va ganch kabi tabiiy materiallardan foydalaniladi [6]. Binolar ko'pincha gumbazli va ravoqli shaklda quriladi hamda devorlar murakkab geometrik va o'simliksimon naqshlar bilan bezatiladi [7]. Masalan, Samarqanddagi Registon maydoni va Buxorodagi Po'i Kalon majmuasi o'zbek milliy arxitekturasi yorqin namunalari.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, o'zbek milliy arxitekturasi qadimiy an'analar va qurilish usullariga tayanadi. Ular asrlar davomida sayqallanib, o'ziga xos milliy uslubni shakllantirgan [8]. Ammo zamonaviy arxitekturada milliy uslubning qo'llanilishi cheklangan bo'lib, ko'pincha Yevropa va boshqa xorijiy uslublar ustunlik qiladi. Mahalliy arxitektorlar va mutaxassislar bilan o'tkazilgan suhbatlar shuni ko'rsatadiki, bugungi kunda milliy uslubda qurilgan binolar kam uchraydi.

TAHLIL: O'zbek milliy arxitekturasi o'ziga xos xususiyatlari va zamonaviy arxitekturadagi o'rnini tadqiq etish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir. Ushbu maqolada o'tkazilgan tadqiqot natijalari va adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, o'zbek milliy arxitekturasi o'zining betakror uslubi, go'zal naqshlari va qurilish usullari bilan ajralib turadi. Shu bilan birga, zamonaviy arxitekturada milliy uslubning qo'llanilishi cheklangan bo'lib, ko'pincha Yevropa va boshqa xorijiy uslublar ustunlik qiladi.

O'zbek milliy arxitekturasi asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- Tabiiy materiallardan foydalanish: O'zbek milliy arxitekturasi asosan pishiq g'isht, yog'och va ganch kabi tabiiy materiallardan foydalaniladi [6]. Bu esa bino va inshootlarga tabiiylik va ekologiklik baxsh etadi.
- Gumbazli va ravoqli shakllar: O'zbek milliy arxitekturasi binolar ko'pincha gumbazli va ravoqli shaklda quriladi [7]. Bu esa ularga o'ziga xos ko'rinish va mahorat baxsh etadi.
- Murakkab geometrik va o'simliksimon naqshlar: O'zbek milliy arxitekturasi devorlar va boshqa yuzalar murakkab geometrik va o'simliksimon naqshlar bilan bezatiladi [7]. Bu esa binolarga go'zallik va nafislik baxsh etadi.
- Mahalliy iqlim va muhitga moslashish: O'zbek milliy arxitekturasi mahalliy iqlim va muhit xususiyatlarini hisobga olgan holda shakllangan [1]. Masalan, issiq iqlimli hududlarda binolar qalin devorli va tor ko'chali qilib qurilgan.

Ushbu xususiyatlar o'zbek milliy arxitekturasi o'ziga xos va betakror qiladi. Samarqanddagi Registon maydoni, Buxorodagi Minorai Kalon majmuasi va Xivadagi Ichan-qal'a kabi me'moriy yodgorliklar buning yorqin misolidir.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy arxitekturada milliy uslubning qo'llanilishi cheklangan. Bugungi kunda ko'plab yangi binolar va inshootlar Yevropa va boshqa xorijiy uslublarda qurilmoqda. Bu esa milliy arxitektura an'alarining unutilishiga olib kelishi mumkin.

Ushbu muammoning sabablari bir necha omillar bilan bog'liq. Birinchidan, xorijiy uslublar va texnologiyalarning keng tarqalishi mahalliy an'analarni chetga surib qo'ymoqda [2]. Ikkinchidan, milliy arxitektura sohasidagi mutaxassislar va me'morlar yetishmovchiligi ham bu jarayonga o'z ta'sirini o'tkazmoqda [5]. Uchinchidan, davlat va jamiyat tomonidan milliy arxitektura an'alarini asrab-avaylash va rivojlantirishga yetarli e'tibor berilmayapti [9].

Ushbu muammolarni hal qilish uchun bir qator choralar ko'rish lozim. Avvalambor, milliy arxitektura an'alarini chuqur o'rganish va targ'ib qilish kerak. Buning uchun ilmiy tadqiqotlar va amaliy loyihalar ko'lamini kengaytirish zarur [3]. Shuningdek, milliy arxitektura sohasidagi mutaxassislar va me'morlarni tayyorlash hamda ularni qo'llab-quvvatlash muhim [5]. Bundan tashqari, davlat va jamiyat tomonidan milliy arxitektura an'alarini asrab-avaylash va rivojlantirishga katta e'tibor qaratish lozim [9].

O'zbek milliy arxitekturasi xalqimizning boy madaniy merosi va qadriyatlarining ajralmas qismidir. Uni asrab-avaylash va rivojlantirish nafaqat milliy o'zligimizni saqlab qolish, balki jahon madaniyatiga

munosib hissa qo'shish imkonini ham beradi. Shu bois, milliy arxitektura an'alarini chuqur o'rganish, targ'ib qilish va amaliyotga tatbiq etish barchamizning burchimizdir. Zero, milliy merosimizni e'zozlash va uni kelajak avlodlarga yetkazib berish orqali biz o'z tariximiz va madaniyatimizni yanada yuksaltiramiz.

MUHOKAMA:O'zbek milliy arxitekturasi o'zining betakror uslubi va go'zal naqshlari bilan jahonga mashhur. U xalqimizning boy madaniy merosi hisoblanib, kelajak avlodlarga yetkazilishi lozim. Ammo zamonaviy arxitekturada milliy uslubning susayib ketayotgani achinarli holdir [9]. Buning sabablari ko'p bo'lib, xorijiy uslublarga taqlid qilish, milliy an'analarni unutilishi va mahalliy me'morlarning yetishmasligi kabilar kiradi [10].

Ushbu muammoni hal qilish uchun bir qator choralar ko'rish lozim. Birinchidan, milliy me'moriy merosni chuqur o'rganish va uni keng targ'ib qilish kerak. Ikkinchidan, mahalliy me'morlarni tayyorlash va ularni qo'llab-quvvatlash muhim [11].

O'zbek milliy arxitekturasini asrab-avaylash va rivojlantirish uchun nafaqat davlat va mutaxassislar, balki butun jamiyat sa'y-harakatlarini birlashtirish lozim. Bu borada quyidagi qo'shimcha chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- Milliy arxitektura an'alarini o'rganish va targ'ib qilishda ta'lim tizimining rolini kuchaytirish. Maktab, kollej va oliy o'quv yurtlarida milliy me'morchilik tarixi va an'alariga oid maxsus kurslar va to'garaklarni yo'lga qo'yish.
- Mahalliy hunarmandlar va ustalarga homiylik qilish, ularning faoliyatini qo'llab-quvvatlash. Milliy qurilish materiallarini ishlab chiqarish va an'anaviy qurilish usullarini saqlab qolishda ularning o'rni beqiyos.
- Milliy arxitektura namunalarini zamonaviy qurilishlarda qo'llash va uyg'unlashtirish. Buning uchun me'morlar, dizaynerlar va quruvchilar o'rtasida hamkorlikni yo'lga qo'yish zarur.
- Xalqaro hamkorlikni kengaytirish, xorijiy mamlakatlardagi milliy arxitektura an'alarini o'rganish va tajriba almashish. Bu o'zbek milliy arxitekturasi rivojiga yangi ufqlar ochishi mumkin.
- Milliy arxitektura an'alarini asrab-avaylash va rivojlantirishga qaratilgan jamoat tashkilotlari va nodavlat notijorat tashkilotlarini qo'llab-quvvatlash, ular bilan hamkorlik qilish.

Ushbu chora-tadbirlarni izchil amalga oshirish orqali biz milliy arxitektura an'alarimizni yanada yuksaltirishga va kelajak avlodlarga meros qoldirishga erishamiz. Zero, milliy qadriyatlarimizni asrab-avaylash va boyitish barchamizning muqaddas burchimizdir.

XULOSALAR:O'zbek milliy arxitekturasi xalqimizning boy madaniy merosi hisoblanadi. U o'zining betakror uslubi, go'zal naqshlari va qurilish usullari bilan ajralib turadi. Ammo zamonaviy arxitekturada milliy uslubning susayib borayotgani achinarli holdir. Uni saqlab qolish va rivojlantirish uchun milliy me'moriy merosni chuqur o'rganish, mahalliy me'morlarni qo'llab-quvvatlash hamda davlat tomonidan rag'batlantirish choralari ko'rilishi lozim. Zero, milliy me'moriy an'analarni asrab-avaylash va kelajak avlodlarga yetkazish barchamizning burchimizdir.

Milliy arxitektura an'alarini saqlab qolish va rivojlantirish nafaqat o'tmishga hurmat, balki kelajakka ishonch ramzidir. O'zbek milliy arxitekturasi xalqimizning boy tarixi, noyob madaniyati va teran ma'naviyatining yorqin ifodasidir. Uni asrab-avaylash va yanada yuksaltirish orqali biz milliy o'zligimizni mustahkamlabgina qolmay, jahon madaniyati xazinasiga ham o'z hissamizni qo'shamiz.

Shu bois, milliy arxitektura an'alarini har tomonlama qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish borasidagi sa'y-harakatlarimizni yanada kuchaytirish lozim. Bu yo'lda davlat, ilm-fan, ta'lim, madaniyat va jamoatchilik institutlari hamkorligini yangi bosqichga ko'tarish talab etiladi.

O'zbek milliy arxitekturasi - bu bitmas-tuganmas ilhom va mahorat manbai. Uni chuqur o'rganish, targ'ib qilish va amaliyotga tatbiq etish nafaqat bugungi, balki ertangi kuning ham dolzarb vazifasidir. Zero,

milliy merosga e'tibor - kelajakka ishonchdir. Biz bu ishonchni qalbimizda mash'al kabi yondirib, milliy qadriyatlarimizni dunyo uzra tarannum etishda davom etamiz.

REFERENCES

1. Notkin, I. I. (1962). O'zbek milliy arxitekturasi. Toshkent: O'zbekiston.
2. Qayumov, A. (2010). O'zbek milliy arxitekturasi va zamonaviy shahar qurilishi. O'zbekiston arxitektura va qurilish jurnali, 3, 12-15.
3. Notkin, I. I. (1962). O'zbek milliy arxitekturasi. Toshkent: O'zbekiston.
4. Mankovskaya, L. Y. (1980). O'rta Osiyo memoriylari IX-XII asrlarda. Toshkent: Fan.
5. Qayumov, A. (2010). O'zbek milliy arxitekturasi va zamonaviy shahar qurilishi. O'zbekiston arxitektura va qurilish jurnali, 3, 12-15.
6. Notkin, I. I. (1962). O'zbek milliy arxitekturasi. Toshkent: O'zbekiston.
7. Uralov, A. S. (2007). O'zbek milliy arxitekturasi dekorativ bezaklari. San'at, 3, 18-21.
8. Mankovskaya, L. Y. (1980). O'rta Osiyo memoriylari IX-XII asrlarda. Toshkent: Fan.
9. Qayumov, A. (2010). O'zbek milliy arxitekturasi va zamonaviy shahar qurilishi. O'zbekiston arxitektura va qurilish jurnali, 3, 12-15.
10. Ahmedov, M. Q. (1995). O'zbek milliy uyi. Toshkent: Meros.
11. Qayumov, A. (2010). O'zbek milliy arxitekturasi va zamonaviy shahar qurilishi. O'zbekiston arxitektura va qurilish jurnali, 3, 12-15.